

6. Самарич В.В. Драматизация как средство развития коммуникативных способностей будущих педагогов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Самарич Виктория Викторовна. – Ставрополь, 2000. – 174 с.
7. Dougill J, Doherty L. Drama activities for language learning / J. Dougill, L. Doherty. – London : Macmillan Publishers, 1987. – 67 p.
8. Maley A. Drama techniques in language learning / Alan Maley, Alan Duff. – М.: “Prosveshcheniye”, 1981. – 96 p.
9. Holden S. Drama in language teaching / Susan Holden. – Harlow, Essex: Longman Group Ltd., 1981. – 84 p.
10. Scarcella R.C., Oxford R.L. The Tapestry of Language Learning / R.L. Oxford, R.C. Scarcella. – Heinle and Heinle Publishers, 1992. – 214 p.
11. Schewe M. Teaching intelligently by feeding multiple learner intelligences – through drama / Manfred Schewe, Natalia Dzhyrna // Іноземні мови. – 2003. – № 4. – С. 53-55.
12. Wessels Ch. Drama / Charlyn Wessels. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 137 p.

Анотація. У статті розглядається доцільність застосування драматизації у навчанні іноземних мов у мовних вищих навчальних закладах. Автор обґрунтовує нагальність застосування драматизації для досягнення практичних, виховних, освітніх та розвиваючих цілей навчання іноземної мови та підтверджує важливість застосування драматизації для формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів англійської мови.

Ключові слова: драматизація, практичні, освітні, виховні, розвиваючі цілі навчання, діалог культур, соціокультурна компетенція.

Summary. The article deals with the use of dramatization in teaching foreign languages at a university level. The author shows the benefits of dramatization in educational objectives' achievement and supports the use of dramatization as an effective tool in the development of future English teachers' sociocultural competence.

Key words: dramatization, practical, educational, developmental objectives, dialogue of cultures, sociocultural competence.

УДК 81'373.611

Дворницька Н.І.

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ОДИНИЦЬ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ САКРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В ЕТИМОЛОГО– ДЕРИВАЦІЙНОМУ АСПЕКТІ

Проблеми історичної деривації, особливості словотворчих процесів в давніх мовах є надзвичайно актуальними в сфері історичного мовознавства, оскільки вирішення їх пов'язане з глобальними питаннями формування та становлення мови як системи, еволюції свідомості та мислення.

Великий інтерес викликає проблема співвідношення твірних основ, диференціації коренів та дериваційних формантів, продуктивності певних словотворчих моделей в дериваційних процесах давніх мов як віддзеркалення світосприйняття та розвитку мислення давньої людини.

Ряд науковців, об'єктом дослідження яких є різноаспектні проблеми історії мови (І.Тайлор, М.М. Маковський, О. М.Фрейденберг), висувають гіпотезу про те, що в основі свідомості, світосприйняття первісної людини лежить асоціативний образ, символ, який, в свою чергу, є нічим іншим як застиглою дією, процесом, викликаними внутрішнім волевиявленням [21; 32; 36]. Простіше кажучи, первісна людина спочатку усвідомлює свої бажання, виражає їх через волевиявлення, дії, надає цим діям назви, символізує їх; дещо пізніше вона поширює свої дії і, відповідно, назви на навколишній світ, диференціюючи і називаючи при цьому предмети, їх ознаки, властивості.

Подібна сентенція в мовознавстві класичної давнини була представлена в “Граматичі” Паніні, пізніше розвинута В. Гумбольдтом, який, як відомо, розглядав еволюцію мови та людства як єдиний духовно-творчий процес: “Перш ніж давня людина починає розрізняти та ототожнювати предмети, вона намагається виразити бажання і дати назву різноманітним діям. Саме цим давнє мислення схоже з мисленням дитини” [12, 27]. Вивчаючи проблеми психології та фізіології

мовних систем, зазначений постулат поглибив В. Вундт [9], концептуально оформив О.О. Потебня, підкреслюючи високу активність певних іменних та дієслівних твірних основ, зазначаючи при цьому, що “віддієслівні моделі давніх мов вочевидь більш продуктивні, а дієслово – первинне по відношенню до інших одиниць мови, оскільки виражає дію, рух, розвиток, що сприймається первісною людиною на функціонально-чуттєвому рівні” [28, 87].

Проблеми індоєвропейської деривації в певних аспектах розглядалися в роботах Е. Бенвеніста, Ф. Шпехта, П. Шантрена, А. Жюре, що виділили та проаналізували найбільш продуктивні словотворчі моделі. Слід зазначити, що в праслов'янському словотворенні подібні питання розглядалися менш інтенсивно. А. Мейє, Ф. Міклошич, К. Бругман, П. Перссон, В.В. Мартинов, Ю. В. Откупщиков та інші дослідники, спрямувавши свої наукові пошуки в зазначене русло, аналізували далеко не всі функціональні словотворчі моделі праслов'янської мовної системи. Між тим, деякі з них, особливо ті, де в процесі морфемного спрощення, з точки зору сучасного мовного сприйняття, цілком втрачені не тільки первісні морфемні межі лексеми, але й первісна семантика, мотивація того чи іншого деривата, можуть слугувати прекрасними ілюстраціями до цілої низки наукових концепцій.

Аналіз певних словотворчих процесів у діахронному аспекті неможливий без етимологічного аналізу, основним завданням якого в сучасному мовознавстві є те, що найбільш близьке до етимології самого слова “етимологія”, яка означає науку про “істинне” (т. “первинне, первісне”) значення слова. Етимологічний аналіз з даної точки спрямований не до встановлення значення слова в будь-який період розвитку мови, а до встановлення “того значення (die Bedeutung), яке слово мало в момент свого виникнення” [12, 27]. В сучасних етимологічних дослідженнях все частіше застосовується метод порівняльного аналізу, що ґрунтується на так званій теорії множинної етимології, запропонованої А. Ерну та в експліцитному вигляді репрезентованої В.М. Топоровим, який, посилаючись на дані давніх, мертвих (хетської, авестійської, коптської, тохарської, лідійської тощо) та нових, функціонуючих, мов, розглядає окремі етимологічні рішення як певні ступені наближення до матриці етимологічної відносності.

Поряд з найрізноманітнішими лексико-семантичними групами давніх мов, особливий інтерес викликає так звана сакральна лексика, в якій, як влучно зазначив В.Вундт “поєднується конкретне і абстрактне, небесне, недосяжне і земне, через яку дух первісної людини намагається вивільнитися з тенет темного розуму і осягнути неосяжне” [9, 87]. Інакше кажучи, саме аналіз сакральної лексики в етимолого-дериваційному аспекті дозволяє певним чином наблизитися до найпотаємніших глибин світосприйняття первісної людини, тим самим – висвітлити бодай в деяких рисах певні закономірності дериваційних процесів мови в період її формування.

Метою даної статті була спроба проаналізувати в дериваційному аспекті з акцентом на проблему продуктивності твірних основ на основі множинного, з пріоритетом семантичного критерію, етимологічного аналізу деякі слов'янські сакральні лексеми.

Загальноприйнятим у сучасному мовознавстві є те, що слов'яни, індоєвропейці, мовою та культурою близькі до інших індоєвропейських народів. Індоєвропейці, представляючи в давнину єдиний етнос, мали єдину релігію – ведизм.

Як стверджують наукові дослідження, релігію давніх індоєвропейців найбільш чітко демонструють Рігведи, книга священних гімнів давніх аріїв, що підкорили Індію в II тисячолітті до н.е. Частково вірування аріїв зберегла авестійська література, священні книги давньоіранської релігії – зороастризму.

Давні індоєвропейці мали єдину історію, тому міфи їх в основі своїй єдині. Дослідження в цій області переконливо свідчать, що зокрема слов'янська фольклорна спадщина демонструє органічний зв'язок з єдиною релігією індоєвропейців. Пісні, легенди, казки тощо зберегли найдавніші міфи – про створення світу, про народження та боротьбу богів, про Всесвітній Потоп – які, відповідно, містять в собі специфічну, так звану сакральну лексику.

Аналіз відповідної літератури, знайомство з дослідницькими працями дає можливість виділити основні міфологічні персоналії, назви ритуальних дійств, власне певний шар сакральної лексики, і зробити спробу словотворчого аналізу з етимологічним екскурсом, акцентуючи увагу на семантичному критерії і продуктивності певних дериваційних моделей.

Серед виділених сакральних лексем проаналізовані в першу чергу були ті одиниці означеної ЛСГ, етимологічний аналіз яких, представлений в словниках, з точки зору семантичного критерію видавався не зовсім переконливим, або такі, що взагалі ще не розглядалися в етимологічних дослідженнях та словниках.

Серед виділених сакральних власних одиниць

Алконост, Буря Яга Усоньша Віівна, Веди, Велес, Вій, Волх, Гамаюн, Гориня, Дажь-Бог, Дасунь, Діва-Додола, Доля, Дубиня, Желя, Жива, Земун, Златогорка, Індра, Ірій, Карна, Коцій Безсмертний, Кий, Кисек, Кривда, Лада, Магур, Макошь, Марена, Могол, Матір Сва, Навь, Недоля, Орел, Орей, Патар Дий, Пекло, Пераскея, Перун, Правь, Ра, Рарог, Рось, Сварог,

Свентовіт, Святогор, Семаргл, Сірін, Стратим, Стрибог, Суриця, Сун'я, Триглав, Усиня, Фініст, Хвангур, Хмель, Хорів, Хорс, Черномор, Щек, Юша, Явь, Ярило, Ясунь та ін.

ВЕДИ – священна книга давніх слов'ян. Відповідно назва книг релігії Індії: Рігведа, Самаведа, Яджурведа, Атхарваведа; та Ірану – Авеста.

Аналіз з відповідним акцентом на семантичному критерії дозволяє зробити висновок, що даний субстантивований в сучасній мовній системі іменник є безафіксімним віддієслівним утворенням – твірна основа д.-інд. дієслова *ved-a* – “знаю, знати”, що, відповідно успадковане багатьма європейськими мовами. Пор. рос. ведать, укр. відати, ст.-сл., д.-рус. вѣдѣти, польськ. *wiedzieć*, словц. *vedet'*, в.-луж. *vedeti* тощо.

ВЕЛЕС – бог багатства та домашньої худоби, провідник у потойбічний світ, син небесної корови Земун. Подібно до Шиви, Велес – руйнівник Всесвіту. В іншій іпостасі – бог мудрості.

Джерела дають різні етимологічні версії. Найбільш достовірною вважається запропонована М.Фасмером версія походження даної лексеми від твірної основи ст.-сл. прикметника *вели* “великий”. Цю ж гіпотезу висувають Б. М. Ляпунов, А. Брюкнер, підкреслюючи відповідно очевидну семантичну близькість аналізованої лексеми з д.-рус. іменником *велеть* “велетень” та лит. лексемою *veles* “душі померлих”. В.М. Топоров йде далі, пропонуючи твірною основою деривата, що називає могутнього бога, бога багатства та достатку, вважати основу д.-інд. дієслова *vars-ati* (з переогласовкою *vals-ati*; при нульовій афіксації) “йде дощ; дощ, який все запліднює”, що, в аспекті семантичного критерію, видається цілком вірогідним.

ВСНО – лексема, віднесена до сакральних, ритуальних понять. Означає обов'язкові дари в процесі прийняття шлюбу у язичників.

М. Фасмер відносив цю лексему до розряду “*ein schwieriges Wort*” у зв'язку з різними майже рівноцінними етимологічними тлумаченнями.

Семантичний критерій етимологічного аналізу демонструє більшу вірогідність походження даної лексеми від твірної основи і.-е. дієслова з коренем **ved(h)*- “вести, брати за жінку”; дериваційний формант – продуктивний словотворчий афікс **po-* (-но). Пор. д.-грецьке (в транскрипції) **u(v)ed-non* “шлюбні дари, подарунки”.

ГОРИНЯ – гірський велет, що може обертатися на Змія Горинича, що оберігає темне царство.

Етимологічні джерела представляють дану сакральну лексему як праслов'янське утворення (формант *-ын-я*) від з. і.-е. твірної іменникової основи **gir-a* (*gor-a*). Пор. рос., укр. гора, ст.-сл. гора, болг. гора “ліс”, словен. *gora*, ч. *hora*, польськ. *gora*, в.-луж. *hora*, д.-інд. *giris*.

Враховуючи гіпотези, що акцентують увагу на семантичному критерії етимологічного аналізу, зауважимо, що чи не більш вірогідною виглядає інша модель творення лексеми. Саме семантичний аспект аналізу підказує логічність походження назви Змія, що вивергає вогонь, полум'я, жар, від твірної основи праслов'янського дієслова **gor-e-ti* “горіти, палати, пекти”. Пор. д.-інд. *ghrnoti* “світити, палати”, рос. гореть, укр. горіти., словен. *goreti*, ч. *horeti*, в.-луж. *horcy* “гарячий”, лит. *gareti* “палати від гніву, палити, пекти”. Зауважимо, що за подібною словотворчою моделлю створені такі праслов'янські віддієслівні лексеми як *ходиня*, *скриня*, *берегиня*, *дубиня* (дериват від дієслівної основи **dub-a-ti*) тощо.

ДАЖЬ-БОГ – один з найдавніших слов'янських богів, бог Всесвіту, бог Сонця, син Перуна та русалки Росі, прародитель руського народу згідно Велесової книги. Переміг Велеса та визволив корів та води.

Переміг Коція та викликав Всесвітній Потоп. За дружин мав Златогорку, Марену, Живу.

Аналіз різних етимологічних версій дозволяє зробити висновок, що дана лексема утворена шляхом поєднання праслов'янської наказової дієслівної форми *дажь* “дай” та загальнослов'янської лексеми *бог*, які, в свою чергу, є дієслівними словоформами та дериватами. Зокрема, словоформа *дажь* є формою наказового способу дієслова *дати* (**dadati*); лексема *бог* (пор. укр., рос. бог, ст.-сл. богъ, болг. бог, сербохорв. бог, словен. *bog*, польськ. *bog*) – безафіксімний дериват від д.-інд. *bhagas* “той, що наділяє, повелитель”, що, в свою чергу, є віддієслівним утворенням (твірна основа д.-інд. дієслова *bhājati* “наділяти, ділити, розподіляти”).

ДІВА-ДОДОЛА (Перунниця) – дружина Перуна, дочка Семаргла. Богиня грому та блискавки, відповідає за дощ та плодючість Землі.

Лексема є поєднанням двох незалежних утворень.

Зокрема, праслов'янський іменник *дiва* є віддієслівним похідним. Етимолого-дериваційний аналіз демонструє прямий зв'язок з д.-і. дієсловом **dhiv-iti* “дивитися, наглядати, споглядати”, що цілком відповідає семантичному критерію, адже саме наглядати, слідкувати за господарством, дітьми було прямим обов'язком головної жінки в сім'ях язичників.

Лексема *додола* демонструє надзвичайно цікаву етимологію. В багатьох слов'янських мовах вона означала “довгу жіночу сорочку, без наставки, пришивки”, що одягали головні господині. Цікаво зазначити, що праслов'янська лексема **dol-a* (при сполученні з префіксом **do-*) – віддієслівне безафіксімне утворення (твірне дієслово **dol-iti* – “пригинати, схилити, примушувати, розподіляти як господиня”).

Таким чином, етимологічний аналіз, з урахуванням і словотворчого і семантичного критеріїв, демонструє давню лексему дієслівного походження, що є назвою найвищої господині і повелительки.

ЖИВА – богиня життя, весни, третя дружина Дажь-Бога.

Різномасштабний аналіз даної сакральної одиниці, не зафіксованої в жодному етимологічному дослідженні чи словнику, з урахуванням семантичного критерію, демонструє вірогідність праслов'янського віддієслівного походження лексеми (твірною проформа *gi-ti (де g||z – як наслідок палатальних змін); дериваційний формант – *-a*); пор. рос., укр. жить, жити, ст.-сл. жити, ч. ziti, польськ. zyc, д.-інд. jivati, лит. gyti “відроджуватися, повертатися до життя”.

ІРІЙ (Вирій) – слов'янський рай. Правитель Ірію – Сварог. Саме там, як стверджують міфи, течуть молочні ріки (пор. д.-рус. ірії, укр. вирій “казкова країна, куди птахи відлітають зимувати”).

М. Фасмер стверджує, що лексема є запозиченою: ір. airya- “арійська країна”. О.О. Потебня, грунтуючись на семантичному критерії, вважає означену сакральну лексему віддієслівним праслов'янським дериватом (формант – *-iy*). Учений називає твірною основою д.-інд. дієслова, що цілком логічно стало одиницею праслов'янської мовної системи, – ir-noti “підніматися, відроджуватися”.

Дана версія, що відповідає вимогам всіх критеріїв множинного етимологічного аналізу, видається найбільш вірогідною.

КАРНА – богиня обряду поховання, сувора і караюча, на відміну від її милосердної сестри Желі.

Аналіз даної сакральної одиниці, не зафіксованої в жодному етимологічному дослідженні чи словнику, представляє цілком вірогідною версією утворення даної лексеми від твірної основи праслов'янського дієслова *ko(a)r-i-ti “докоряти, карати, мучити”; дериваційний формант – *-a*.

КОЦІЙ БЕЗСМЕРТНИЙ (Трипетович) – син Матері Землі, владика темного царства.

Беручи до уваги загальноприйнятту версію про суфіксальне походження даної лексеми безпосередньо від твірної основи іменника *кость* (кість), не відкидаємо можливість іншого дериваційного способу. Етимологічні джерела демонструють велику продуктивність, особливо в релігійній термінології, твірної основи праслов'янського дієслова *kost-i-ti “бити, роздирати до кісток, мучити, добираючись до суті (тб. до кісток)”. Зважаючи на семантичний критерій аналізу, цілком логічним є припустити віддієслівне походження (твірною основою зазначеного дієслова *kost-i-ti; продуктивний при дієслівних твірних основах формант – *-iy*) зазначеної лексеми.

КІЙ – син Орея, онук Дажь-Бога, прародитель руських людей, засновник Києва.

Множинний аналіз даної сакральної одиниці представляє найбільш вірогідною версією її загальнослов'янського походження. Праслов'янська лексема *kuj “молот, палиця” – віддієслівне утворення; твірною основою загальнослов'янського дієслова *ku(y)-ti з первинним значенням “бити, ударити об землю посохом”; формант * – *-uj*, що трансформувалася в продуктивний придієслівний дериваційний афікс *-u(i)j*.

МАКОШЬ – мати щасливого жереба. Вона визначає долю людей та богів.

В етимологічних джерелах зафіксовано різні можливі мотивації даної лексеми. Зважаючи на семантичний, словотворчий та фонетичний критерії аналізу, зауважимо, що цілком вірогідною видається версія М. Махека, представлена в словнику М. Фасмера, яка демонструє д.-інд. походження лексеми – makhas “багатий, благородний; демон, наділений надзвичайними правами”. Поряд з даною версією в різних етимологічних дослідженнях висунуто припущення про походження сакральної назви богині талану, щастя, плодючості від д.-інд. дієслова mak-e-ti (поливати водою, дощем, що запліднює); дериваційний формант – *-osh*; пор. свят-*osh-a*).

МАРЕНА (Мармара) – богиня смерті, зими, друга дружина Дажь-Бога.

Зважаючи на семантичний критерій аналізу, зауважимо, що найбільш вірогідною твірною цією лексеми видається основа загальнослов'янського іменника *мар-а* “привид, мара, марення; домовик”; дериваційний формант – *-en*. Пор. укр. мара “привид”, рос.-цслв. мара “втрата свідомості”, польськ. mara “сновиди, привид”.

У свою чергу, лексема *мар-а* – віддієслівне безафіксне утворення (твірною основою праслов'янського дієслова *mar-i-ti “згубити, втрачати, розбивати надії”).

ОРЕЙ (ОРІЙ) – міфологічний прародитель руських людей, син Дажь-Бога та Живи. Батько Кня, Щека та Хоріва.

В літературі існують версії запозичення даної лексеми (ір. *арій*).

Проте аналіз лексеми *Орей* (*Орій*) демонструє загальнослов'янську фонетичну переогласовку дифтонгічних сполучень ar-||or- на абсолютному початку слова. Спираючись на цей факт і зауважуючи семантичний критерій, можна припустити з великою вірогідністю ідентичність (з фонетичною трансформацією) коренів наступних дериватів – ір. “ар-ій” – сл. “ор-атай”.

Це свідчить про походження даних лексем від єдиної гіпотетичної праформи. Відповідно видається вірогідним не запозичення, а безпосереднє загальнослов'янське суфіксальне утворення

даної лексеми. Пор. д.-рус., ст.-сл. ор-ати, сербохорв. ор-ати, словен. or-ati, словц. or-at', польськ. or-ac' "орати землю".

Отже, цілком правомірною видається версія походження лексеми *o(a)pij* безпосередньо від твірної основи праслов'янського дієслова *or-i-ti (словотворчий формант *ij (ej) – *-ий*, продуктивний в аналізованій дериваційній системі).

ПЕКЛО – слов'янський Аїд, темне царство, де печуться у вогняній геєнні душі грішників.

За даними багатьох етимологічних джерел, зазначена лексема – загальнослов'янська. Пор. укр. пекло, рос.-цслв. пькълъ "смола", болг. пекло, ч., словц. reklo тощо.

Етимолого-дериваційний аналіз демонструє велику вірогідність праслов'янського віддієслівного походження зазначених слов'янських лексем – твірна основа праслов'янського дієслова *pek-ti (пор. д.-інд. rakati "варити, пекти, підсмажувати"); дериваційний формант *l-(o) – *-л (o)*.

ПЕРУН – Громовержець, бог грому, блискавки, війни. Син Сварога. Чоловік Диви-Додоли, батько Дажь-Бога.

В християнському пантеоні на його місці – Ілля Пророк.

Популярність лексеми викликала велику кількість етимолого-дериваційних версій. Цілком вірогідним видається загальнослов'янське віддієслівне походження іменника; формант * -unъ – (*-ун*). При цьому твірною основою могли виступати основи двох праслов'янських дієслів: *per-ti (в одному із значень "боротися, сперечатися, сварити, бити"); *pr-a-ti "змивати, прати, сікти, відчищати". Семантичний критерій демонструє право на існування обох версій, тим паче, що зазначені дієслова в праслов'янській мовній системі вочевидь споріднені.

РАРОГ – сокіл, вогняний птах, вісник, інкарнація Сварожича-Семаргла.

За даними словників, лексема загальнослов'янська. Пор. польськ. rarog, ч. rarah, в.-л. rarah.

Гіпотетична приналежність сакральних лексем *Сварог*, *Рарог* до одної дериваційної моделі робить вірогідним виділення з морфемного складу значущої частини форманту –*og – (*ог*) і, відповідно, коренів Свар-, Ра-р-.

Етимологічний аналіз з урахуванням семантичного критерію представляє цілком вірогідною версію походження кореня аналізованої лексеми *Ра-р-ог* (імені птаха-вісника) від основи праслов'янського дієслова *re (a)-ti "кричати, сповіщати" (пор. із санскр. *rauti "кричати").

СВАРОГ – чоловіча половина, іпостась Рода, що об'єднував у собі і чоловіче і жіноче, будучи батьком і матір'ю всіх богів.

Він завершує створення Всесвіту, дістає за допомогою качки Землю з первісного Океану. Сварог – небесний коваль. Чоловік Лади і батько багатьох богів.

В літературі представлені різні етимолого-дериваційні версії. Зокрема, М. Фасмер доводить праслов'янське походження іменника, мотивуючи її лексемою *свар (a)* "той, що свариться, карає".

О.Г. Преображенський пов'язує походження лексеми з санскритською проформою *svar "світло, небо", svargas "небо"; відповідно, *Сварог* – "сяючий", бог світла, неба.

Видається цілком вірогідною версія, що ґрунтується на семантичному критерії, і представлена у О.Г. Преображенського як додаткова. За цією версією ім'я бога-ковалю цілком логічно мотивується праслов'янським дієсловом *svar-i-ti "варити, зварювати (залізо)"; дериваційний гіпотетичний формант –*og – (*-ог*). Учений наводить приклад з руського літопису, де Сварога названо "сварщикъ" – "коваль".

СТРИБОГ-Сварожич, син Сварога. Бог сильного вітру, урагану.

Література демонструє безліч дериваційно-етимологічних версій. Переважна більшість з них стверджує праслов'янське віддієслівне утворення першої частини імені *стри-*.

Твірними називаються основи праслов'янських дієслів *stroijti "будувати, облаштовувати" (за такою версією – Стрибог – "облаштовувач добра"); *striti "рватися вперед, стрімко мчати"; *styrti "бути жорстоким, робитися жорстоким"; *sterti "сіяти, розкидати насіння, зерно, сприяти розсіянню насіння".

За останньою версією, праслов'янська сакральна лексема *Стрибог* – ім'я бога сильного вітру, що розсіює насіння. Зважаючи на семантичний критерій, остання етимолого-дериваційна гіпотеза видається найбільш вірогідною.

Спроба етимолого-дериваційного аналізу деяких одиниць слов'янської сакральної лексики з урахуванням семантичного критерію дозволяє відзначити певні тенденції та особливості формування даних лексем.

Майже всі проаналізовані власні назви сакральної тематики, що є органічним віддзеркаленням світосприйняття давньої людини, створені за певними, з досить чіткою структурою словотворчими моделями.

Репрезентовані приклади яскраво підтверджують висунуту давньоіндійським ученим Паніні, розвинуту Вільгельмом фон Гумбольдтом, поглиблену та концептуально оформлену в роботах В.

Вундта, А. Мейє, О.О. Потєбні, А. Брюкнера, Р. Траутмана, В. В. Мартинова, Ю.В. Откупщикова та інших дослідників концепцію про високу продуктивність віддієслівних дериваційних моделей в давніх мовних системах, що відповідним чином ілюструє особливості мислення давньої людини.

Очевидність того, що подібні лексеми створені за загальнослов'янськими моделями, переважно від праслов'янських праформ, спростовує існуючу в науковій літературі думку про те, що сакральна лексика слов'янських мов переважно запозичена.

Список використаних джерел

1. Апполлдор. Мифологическая библиотека. – Л.: Наука, 1972. – 319 с.
2. Асов А.И. Атлантида и Древняя Русь. – М.: ООО “АиФ – Принт”, 2001.- 320 с.
3. Бенвенист Э. Индоевропейское именное словообразование. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – 447 с.
4. Берзин Э. Древняя Европа в зеркале мифов и сказок. // Ж-л “Знание – сила, №11, 1986 г., с. 42-48.
5. Бонгард-Левин Г. М., Гранатовский Э. А. Древние арии: мифы и история. – М.: Мысль, 1983. – 206 с.
6. Ботвинник М.Н., Коган Б.М. Мифологический словарь. – М.: Просвещение, 1985. – 176 с.
7. Брандт Р. Дополнительные замечания к разбору этимологического словаря Миклошича// РФВ – 1891. – Т.15. – С. 213-247.
8. Велесова книга. Перевод и комментарии А.И. Асова. – М.: Менеджер, 1994. – 320 с.
9. Вундт В. Проблемы психологии народов. – М., 1912. – 373 с.
10. Горбаневский М.В. В мире имен и названий. – М.: Знание, 1983. – 192 с.
11. Горяев Н.В. Сравнительный этимологический словарь русского языка. – Тифл., 1896. – 357 с.
12. Гумбольдт В. О различии организмов человеческого языка. /Пер. Билярского – СПб., 1877. – 317 с.
13. Гумилев Л.Н. Древняя Русь и Великая степь. – М.: Мысль, 1989. – 764 с.
14. Евсюков В.В. Мифы о мироздании. – М.: Политиздат, 1987. – 112 с.
15. Жиров Н.Ф. Атлантида. – М.: Мысль, 1964. – 431с.
16. Иванченко М.Г. Дивосвіт прадавніх слов'ян. – Київ: Радянський письменник, 1991. – 171 с.
17. Косидовский З. Библейские сказания/ Пер. с польск. – Изд. 2 – М.: Политиздат, 1968. – 456 с.
18. Ларичев В.Е. Колесо времени. – Новосибир. отдел. изд-ва “Наука”, 1986.- 176 с.
19. Легенди та перекази /Упор. А.Л. Іоаніді. – Київ: Наукова думка, 1985. – 400 с.
20. Маковский М. М. Лингвистическая генетика. – М.: Высшая школа, 1989. – 200 с.
21. Маковский М.М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 416 с.
22. Мартынов В.В. Из славянских этимологий //ЭИРЯ. – М., 1962. – Вып. 11. – С. 44-57.
23. Мейє А. Общеславянский язык. – М.: Изд-во АН СССР, 1951. – 227 с.
24. Мифологический словарь/ Гл. ред. В. М. Мелетинский – М.: Сов. энциклопедия, 1991. – 736 с.
25. Мифы народов мира. – Т.1-2. – М.: Сов. энциклопедия, 1982. – 720 с.
26. Откупщиков Ю. В. Из истории праславянского словообразования// ЭИРЯ. – М., 1966. – Вып. 5. – С. 79-103.
27. Петерсон М.Н. О составлении этимологического словаря русского языка // ВЯ.- 1952. – №5. – С. 70-108.
28. Потєбня А.А. О связи некоторых представлений в языке. – Воронеж, 1864. – 287 с.
29. Преображенский А.Г. Этимологический словарь русского языка. – Т. 1-2.- М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1959.- 297 с.
30. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. – 366 с.
31. Путешествия в древность: Научно-худож. очерки. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 272 с.
32. Тайлор Э. Б. Первобытная культура.- М.: Прогресс, 1989. – 237 с.
33. Топоров В.Н. О некоторых теоретических основаниях этимологического анализа. – М.: Наука, 1974. – 343 с.
34. Трубачев О.Н. Славянские этимологии. – М.: Политиздат, 1966. – 387 с. 35. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – Т. 1-4. – М.: Прогресс, 1986.- 2944 с.
36. Фрейденберг О.М. Миф и литература древности. – М.: Наука, 1987. – 347 с.
37. Цыганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка. – Киев: Радянська школа, 1970. – 600 с.

38. Эрну А. Этимология. Принципы реконструкции и методика исследования. – М., 1965.
39. Этимологический словарь славянских языков. – Т. 1-15. – М.: Издательство “Наука”, 1978.
40. Berneker E. Slavisches etimologisches Worterbuch. – Heidelberg, 1908. – 587 с.
41. Brukner A. Słownik etymologiczny. – Warszawa, 1957. – 343 с.
42. Miklosich F. Etimologisches Worterbuch der slavischen Sprachen.- Wien, 1886. – 547 с.

Анотація. У статті зроблено спробу провести етимолого-дериваційний аналіз деяких власних назв сакральної лексики праслов'янського походження, акцентуючи увагу на семантичному аспекті та проблемі продуктивності твірних основ.

Ключові слова: праслов'янська мова, сакральна лексика, дериваційні процеси, проблеми продуктивності.

Summary. The author of the article makes an attempt to carry out the etymological and derivational analysis of some proper names of sacral lexis of primitive Slavonic origin accentuating attention on the semantic aspect and the problems of productivity of forming stems.

Key words: primitive Slavonic language, sacral lexis, derivational processes; the problems of productivity.

УДК 81'373.612.2:[81'276.6:641.5]-161.2

Деркач Т.В.

МЕХАНІЗМИ МЕТАФОРИЗАЦІЇ КУЛІНАРНОЇ ЛЕКСИКИ В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОМУ ТЕКСТІ

Інтерес до метафори як універсального засобу й способу людського мислення та процесів його вербалізації не послаблюється, а навпаки, стимулює розширення аспектів мовознавчих досліджень – семасіологічних, ономасіологічних, лінгвокогнітивних та стилістичних. Як відомо, уже від початку XIX ст. метафору почали вивчати у зв'язку з особливостями національної мови та фольклору (О. Потебня, Ф. Буслаєв, О. Веселовський та ін.). У сучасних наукових розвідках метафору розглядають: як засіб формування понять (А. Баранов, М. Джонсон, А. Зеленько, Дж. Лакофф, Ю. Караулов, Е. Мак-Кормак); як семантично двопланову одиницю (О. Аверічев, Н. Арутюнова, М. Басілая, О. Тараненко, О. Черкасова, В. Русанівський та ін.); як семантично гнучку конотовану одиницю (М. Блек, М. Бірдслі, В. Телія); як образотворчу й образну одиницю мови (М. Басілая, О. Блінова, В. Вовк, І. Мурзін, В. Телія, О. Тараненко та ін.); як показник ідіостилію мовної особистості (С. Єрмоленко, Л. Пустовіт, Н. Варич, Т. Єщенко, Л. Кравець, О. Тищенко та ін.); як об'єкт лінгвокультурних досліджень (Р. Кіс, Н. Сукаленко, О. Тараненко, В. Русанівський).

І все ж питання про роль метафори у формуванні тих чи інших терміносистем, писемних текстів певних галузей знань в українському мовознавстві лишається відкритим. З-поміж них і терміносистема літературознавства.

У зв'язку з цим є потреба у створенні ґрунтового словника літературознавчих термінів, у досягненні чіткості й недвозначності у вживанні тих чи інших наукових понять.

На нашу думку, вирішення цих питань перебуває у площині пізнання функціонально-стильових параметрів літературознавчого тексту. Об'єкт літературознавства як науки вже за своїм характером передбачає постійне залучення понять, а отже, і термінів, близьких, а часом і віддалених галузей наук. Правомірність таких запозичень не викликає сумнівів.

Мета та завдання статті. На основі аналізу функціонування кулінарних метафоричних мовних одиниць у сучасних літературознавчих текстах встановити їх структурні, семантичні, комунікативні властивості, а також типологічні ознаки; з'ясувати можливості їх нормалізації та стандартизації; продемонструвати механізми метафоризації кулінарної лексики у літературознавчому тексті.

Виявлений у лексико-семантичному просторі сучасного українського літературознавчого дискурсу корпус індустріально-промислової метафори засвідчує активне послуговування спеціальною термінологією галузей, які безпосередньо пов'язані із життєдіяльністю людини, її